

УДК 329.63 (73)

А. А. Моренчук – доцент кафедри країнознавства і міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки;

М. С. Горбачук – спеціаліст міжнародних відносин і країнознавства Волинського національного університету імені Лесі Українки

Радикальна політична боротьба індіанців США за свої права на межі 60–70-х років XX століття

Роботу виконано на кафедрі країнознавства і міжнародних відносин ВНУ ім. Лесі Українки

Розглянуто основні цілі, методи та події радикальної політичної боротьби індіанського населення США наприкінці 60 – на початку 70-х рр. XX ст., що виникла внаслідок загострення низки соціально-економічних проблем корінних американців та неспроможності адміністрацій резервацій ефективно із ними справитись. У результаті активної політичної діяльності індіанців у цей період у них зріс рівень свідомості та поширилися сепаратистські настрої, які знаходять вираження й у наш час.

Ключові слова: індіанці, політична боротьба, сепаратизм, федеральний уряд США.

Моренчук А. А., Горбачук М. С. Радикальная политическая борьба индейцев США за свои права на грани 60–70 годов XX века. Рассмотрены основные цели, методы и события радикальной политической борьбы индейского населения США в 60-70-х гг. XX в., которая возникла в результате обострения ряда социально-экономических проблем коренных американцев и несостоятельности администраций резерваций в их эффективном решении. Вследствие активной политической деятельности индейцев в этот период у них вырос уровень сознания и распространились сепаратистские настроения, которые находят выражение и в наше время.

Ключевые слова: индейцы, политическая борьба, федеральное правительство США.

Morenchuk A. A., Gorbachuk M. S. Radical Political Struggle of the United States' Indians for Their Rights at the Turn of 60-70 years of the Twentieth Century. The main objectives, methods and events of radical political struggle of the Indian population in the USA in the late 60 - early 70-ies of XX century are considered in our work. This struggle arose owing to exacerbation of some Native American's socio-economic problems and incapability of administrations to cope with them effectively. As a result of Indians' political activity during this period was increased the level of awareness and extended separatist disposition. These results have an expression in our time too.

Key words: indians, political fight, separatism, federal government of the United States.

Постановка наукової проблеми та її значення. Наприкінці 60-х рр. у Сполучених Штатах серед корінного населення у зв'язку з його складним економічним становищем та підвищенням рівня самосвідомості, а також політичної боротьби чорношкірого населення країни виник радикальний політичний рух за розширення прав індіанців. Пік його діяльності припав на період із 1969-го по 1973 рік. Саме тоді з'явилися найактивніші об'єднання корінних американців, які функціонують і донині.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Вітчизняні та російські вчені не приділяють достатньої уваги зазначеній темі. Однак варто назвати працю В. Г. Стельмаха «История организации Движение американских индейцев». Водночас в англomовних джерелах це питання розглядають детальніше. Зокрема, Джозефі Алвін написала книгу, присвячену «Червоній силі», а Бену Вінтону належить стаття про окупацію острова Алькатрас у Native Peoples Magazine. Також інформативними для нашого дослідження є електронні ресурси Бюро зі Справ індіанців [9] та Руху американських індіанців [6].

Формулювання мети та завдань статті. В останні роки у зв'язку з економічною кризою та ймовірним, на думку автора, послабленням позицій США на світовій політичній арені в найближчий час у цій країні набрали сили сепаратистські тенденції серед деяких представників корінного населення. Тому **метою** цієї статті є визначення природи індіанського сепаратизму, а **завданнями** – особливості відносин між індіанським політичним рухом і федеральним урядом наприкінці 60 – на початку 70-х рр., оскільки саме тоді виникли радикальні індіанські об'єднання й сформувалась їхня ідеологічна платформа; визначення цілей їхньої діяльності та їхня потенційна здатність впливати на політичну ситуацію в країні.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Відносини між США та корінним населенням Північної Америки протягом періоду колонізації континенту мали напружений і драматичний характер, який зберігся донині. Індіанців примусили повністю відмовитися від традиційного способу життя та адаптуватися до умов життя в «цивілізованому» світі. Більшості з них так і не вдалося пристосуватися. Як наслідок, серед індіанців набули поширення бідність, схильність до шкідливих звичок та відчай.

Своєрідним показником відносин між корінними американцями й федеральним урядом є той факт, що Конгрес прийняв Закон про громадянство індіанців лише в 1924 р. як знак вдячності за участь 10 тис. індіанців у Першій світовій війні. Для порівняння: у Мексиці аналогічний закон прийнято на сто років раніше. А остаточно від політики асиміляції США відмовилися тільки в 1934 році [5].

Наприкінці XIX ст. для корінного населення створенно резервації, а їхній устрій відрізняється від звичайного адміністративного устрою штатів. З одного боку, у них дозволено самоуправління, з іншого – існує приблизно 300 резервацій, а офіційно визнаних племен – 550, частина із яких або розділена різними резерваціями, або взагалі її не має. Також із 1824 р. функціонує Бюро зі справ індіанців (БСІ) як підрозділ Департаменту внутрішніх справ США, яке, поміж іншого, відповідає за освіту серед корінних американців. Слід зауважити, що така система створювалася насамперед для реалізації політики асиміляції та виявилася малоєфективною під час розв'язання важливих соціально-економічних питань.

Наприкінці 1960-х рр. понад 30 % корінних американців жили за межею бідності, майже третина дорослих індіанців не мали роботи, а середньорічний дохід сім'ї був удвічі меншим від аналогічного показника по країні в цілому. Основна причина цього – те, що члени індіанських общин не мали реальної можливості вирішувати питання, які їх стосувались [7, 138]. У резерваціях була поширена корупція, із допомогою якої американські корпорації отримували контроль над ресурсами, що перебували у фактичній власності індіанських общин. Ні адміністрація резервацій, ні БСІ не захищали інтересів корінного населення.

Чи не однією з найбільших проблем індіанців були державні школи, рівень викладання в яких був невисоким. Виключно англійська мова навчання та односторонній погляд на історію колонізації континенту, на думку Расела Мінса, сприяли маргіналізації індіанського населення [2]. У 1969 році підкомітет Сенату з індіанської освіти констатував, що національна політика у сфері освіти індіанських дітей «знала краху у всіх відношеннях». За результатами тестів, індіанські діти послідовно займали нижчі рівні, ніж білі діти того ж віку. Середня тривалість навчання для індіанців у федеральному відомстві не перевищувала п'яти років, що було значно менше, ніж у чорношкірих американців та американців мексиканського походження.

Водночас у Сполучених Штатах набирала силу політичний рух за права чорношкірого населення країни, яке демонструвало, що за свої права та покращення умов життя можливо й потрібно боротись.

Перші акції протесту індіанцями організовані в середині 60-х рр. Так, наприклад, уздовж Тихоокеанського узбережжя індіанці племені квінаульт закрили 29-мильну ділянку берега від туристів, щоб ті не засмічували їхньої землі. А в штаті Мен індіанці племені пассамакуоді організували застави поперек федеральної дороги № 1, вимагаючи по долару з машини за проїзд по їхній землі [7, 131]. Проте ці та інші акції не давали результатів і корінні американці вирішили вдатися до більш гучних та радикальних дій.

У той же час серед молодих індіанців, студентів коледжів зародився рух, який отримав назву «Червона сила». Ідеологія «Червоної сили» ґрунтувалася на концепції самовизначення, відновленні втрачених зв'язків із культурною спадщиною предків. Один із засновників руху, Вайн Делорія-молодший, так визначив поставлені цілі: « ми хочемо отримати владу над своїми власними долями. Ми не прагнемо влади над кимось... Ми просто хочемо мати політичну та економічну владу, щоб вести своє життя власним шляхом» [7, 136]. Таким чином, основною метою руху визначалося самоуправління індіанських племен. Не менш важливою метою було й сприяння росту свідомості серед корінних американців. Згодом інший активіст руху Едді Бентон висловився так: «Наше кредо – політична конфронтація, наша ціль – соціальні переміни, наша філософія – індіанське самовизначення...» [7, 150].

20 листопада 1969 року розпочалась одна з найгучніших політичних акцій, проведених корінними американцями на захист своїх прав. Вісімдесят індіанців з організації «Індіанці всіх племен» захопили острів Алякстрас. Згідно з умовами старого договору з племенем сіу, оскільки Алякстрас є покинутою федеральною землею (до 1963 р. там була федеральна в'язниця), то він знову переходить у власність племені. «Те, що ми повертаємо собі Алякстрас-в'язницю – символічно, – сказав Джон Труделл, один із керівників акції. – Ми, індіанці, завжди були в'язнями на своїй власній землі». Рада «Індіанців всіх племен» мала намір відкрити на острові центр культури індіанців і заявила, що готова викупити його у федеральної влади за «скляні буси та червоне сукно вартістю в 24 долари» [8].

На День подяки (у США традиційно святкується в четвертий четвер листопада) до Алякстрасу прибули сотні людей, щоб підтримати учасників акції. 16 грудня активісти з Алякстрасу направили звернення до всіх індіанців Північної Америки. У ньому зазначалося таке: «...єдина причина, через яку індіанський народ зумів витримати все та вижити в роки переслідувань та скрути, – це те, що ми на своєму шляху завжди трималися разом як єдиний народ... Ми ясно розуміємо – ми нічого не досягнемо, якщо будемо діяти як окремі племена. Якщо ж ми зможемо по-братськи зібратися разом, об'єднатися і прийти до загальної згоди, ми зможемо більш ефективно діяти заради своїх інтересів, замість того, щоб чекати, що хтось прийде та зробить усе за нас за власним розсудом» [8]. Ідея єдності та взаємодопомоги індіанських племен стане ключовою для «Червоної сили».

У травні 70-го уряд позбавив острів Алякстрас електричного постачання та телефонного обслуговування. У червні виникла пожежа, що зруйнувала декілька будівель. Усе це та відсутність прісної води призвело до того, що учасники акції почали покидати острів. 11 червня 1971 р. значні сили поліції вивели з Алякстрасу 15 останніх учасників акції [8]. Від початку акція із захоплення острова Алякстрас набула символічного та політичного забарвлення, адже ні адміністрація Р. Ніксона не підтримала ідеї створення там центру індіанської культури, ні в самих індіанців не було на те коштів. Однак те, що корінні американці змогли витримати у своїх руках Алякстрас півтора роки, незважаючи на опір федеральної влади, мало великий вплив на свідомість індіанців та привернуло увагу громадськості до їхніх проблем.

Згодом «Червону силу» очолив Рух американських індіанців (РАІ), популярності якого серед індіанських активістів сприяла серія гучних акцій. Виникнувши в кінці 60-х років у Міннеаполісі, РАІ став відомий як масовий рух протесту, що висунув концепцію «Суверенної індіанської Америки». Основними своїми ворогами РАІ вважав інститути традиційного християнства, систему американської освіти та урядову бюрократію. Однією з перших акцій організації стало формування в Міннеаполісі загонів, які протидіяли жорстокості з боку поліцейських. Перехоплюючи радіопередачі поліцейських, загони перебували на місця арештів індіанців, фотографували та документально фіксували випадки жорстокості. На основі цих матеріалів відбулося декілька судових процесів проти Департаменту поліції, що призвело до покращення відносин між поліцією та індіанською общиною [7,150]. Після цього успіху відділення РАІ почали виникати і в інших общинах та резерваціях. Згодом організація перетворилася на загальноіндіанську.

14 серпня 1971 р. в місті Мілуокі штат Вісконсін група членів місцевого відділення РАІ захопила покинуте приміщення берегової охорони. Свої дії вони мотивували тим, що ця територія, згідно з договором, належить місцевим індіанцям і її відторгнення було незаконним. Активісти РАІ заявили, що планують захоплене приміщення перетворити на школу для індіанських дітей. Влада Вісконсіна вирішила не загострювати інцидент та поступилася покинутою будівлею [3, 226].

Також у серпні 1971 р. в штаті Колорадо активісти РАІ, одягнувши традиційні індіанські костюми, перешкоджали археологічним розкопкам, звинувачуючи археологів у тому, що вони глумляться над могилами їхніх предків. Проте археологам удалося досягти компромісу й активісти РАІ надалі допомагали проводити розкопки.

Наведені приклади свідчать, що члени РАІ, по-перше, були схильні до діалогу, по-друге, силова реакція на їхні акції не була єдиним можливим варіантом. Очевидно, подальшого нагнітання відносин між «Червоною силою» та федеральною владою можна було уникнути, якби остання була більш поступливою.

Наступною гучною акцією стало захоплення приміщення БСІ. 1 листопада 1972 р. до Вашингтона прибуло близько 600 індіанців, щоб передати в БСІ петицію з вимогами до уряду США поважати укладені з ними договори та покращити умови їхнього життя. Проте чиновники відмовилися

спілкуватись із протестантами. Тоді, у ніч на 2 листопада, ініціативна група на чолі з Раселом Мінсом і Верноном Беллекуртом захопила приміщення бюро й забарикадувалась у ньому [7, 154]. Будівля була перейменована на «Посольство корінних американців».

РАІ утримував будівлю БСІ п'ять днів. Організатори акції вдало підібрали час її проведення – на період президентських виборів. Переобраний на другий термін Р. Ніксон погодився на їхні умови та пообіцяв розробити заходи щодо покращення становища корінних американців. Також проголошено амністію всіх учасників акції. Проте індіанці не вдовольнилися цим і захопили численні документи БСІ, які доводили корумпованість бюро, незаконну експлуатацію ресурсів резервацій монополіями за сприяння посадових осіб. До їхніх рук потрапив документ, який містив компрометуючу інформацію проти віце-президента США С. Агню, котрий збагатився на хабарництві та махінаціях в індіанських землях [3, 230].

Проте ці акції протесту не покращували становища індіанців загалом. Розчаровані тим, що федеральна влада здебільшого не реагує на їхні акції протесту або ж обмежується обіцянками, які не виконуються, індіанці вирішили вдатися до крайнощів. 18 лютого група із понад 200 прихильників РАІ, озброєна гвинтівками та револьверами, захопила поселення Вундед-Ні. У заручники захоплено 11 працівників місцевого відділення БСІ. Учасники акції вимагали від американських властей «всеохоплюючого розслідування несправедливостей, що здавна допускались федеральним урядом щодо корінного населення» [7, 155]. Через декілька днів їхні лідери зробили офіційну заяву з вимогою прямого контакту з урядом країни для обговорення індіанської проблеми. У цьому їм відмовлено, хоча напередодні як прояв добрих намірів відпущено всіх заручників. Після відмови в переговорах на вищому рівні РАІ оголосив про твердий намір утримувати поселення, доки їхні вимоги не будуть виконані.

Вибір Вундед-Ні не випадковий: цей населений пункт посідає особливе місце в історії індіано-американських відносин, особливо для племен народності сіу, або ж дакота. У 1890 р. Вундед-Ні стало своєрідним центром нової індіанської релігійної течії – Танцю духів. Уряд США боявся, що ця течія може спровокувати повстання, та направив війська. Втручання армії обурило індіанців, і коли 29 грудня військові намагалися відібрати в них зброю (у той час індіанцям дозволялося володіти рушницями для полювання), виникла сутичка, у результаті якої вбито 128 представників народу сіу, переважно жінок та дітей. Військові втратили 25 чоловік убитими й 35 пораненими. «Різанина біля Вундед-Ні» стала останньою збройною сутичкою в історії індіанських війн [4, 96–97]. Тому «окупація» цього поселення озброєними представниками РАІ, з одного боку, зачіпала почуття індіанців, а з іншого – засвідчила, що вони готові продовжити боротьбу, якщо в тому буде необхідність.

Проте федеральна влада не виявила готовності до діалогу та наказала загонам поліції, озброєним автоматами, узяти поселення штурмом у ніч на 8 березня 1973 р. Однак активісти РАІ відкрили попереджувальний вогонь із рушниць, після чого вирішено розпочати блокаду Вундед-Ні, позбавивши його водопостачання та електрики, перекривши підвіз продовольства й медичних препаратів. Протягом березня та квітня 1973 р. між індіанцями та поліцією неодноразово виникали перестрілки, унаслідок яких загинуло два члени РАІ та один агент ФБР. Лише після того, як у країні відбулося декілька демонстрацій на підтримку оточених і про свою солідарність із ними висловилися деякі ліберальні політики, зокрема сенатори-демократи Д. Макговерн та Д. Абурезк, міністр внутрішніх справ Р. Мортон погодився зустрітись із лідерами РАІ. Як наслідок, вирішено створити спеціальну комісію конгресу з розробки законів для покращення становища індіанського населення [3, 232].

Захоплення Вундед-Ні стало останньою акцією в ході радикальної політичної боротьби корінних американців за свої права. Це пояснюється кількома причинами: по-перше, радикальність дій індіанських активістів викликала неоднозначну реакцію, а їхніми противниками часто були самі індіанці. Окрім того, неодноразово їхніми наслідками ставало насилля. По-друге, основна мета, а саме привернення уваги корінними американцями до свого становища, була досягнута. По-третє, численні індіанські організації, які виникли наприкінці 1960 – на початку 1970-х рр., за нових умов діалогу з федеральною владою США могли ефективно вирішувати їх легальними методами.

Слід також зазначити, що судовий процес над організаторами захоплення Вундед-Ні, Р. Мінсом та Д. Бенксом закінчився зняттям із них звинувачень щодо наявності «державних зловживань» [7, 158].

Уже в 1974 р. конгрес прийняв закон про збільшення фінансової допомоги індіанським общинам. У 1975 р. цей акт був доповнений законом про сприяння самовизначенню індіанців, який підтверджував автономний статус їхніх общин. Наприкінці 70-х рр. XX ст. общинам удалось

отримати низку юридичних перемог у боротьбі за відновлення своєї землі (території), забезпечення суверенних прав. Зокрема, корінні народи штату Вашингтон добилися відновлення права вилову риби в річках штату, деякі народи східного побережжя Атлантики – значної грошової компенсації за насильницьке відчуження земель. Покращення становища у сфері охорони здоров'я та освіти корінних американців сприяло підвищенню доходів їхніх сімей [3, 232–233]. У 1977 р. прийнято новий закон про релігійну свободу індіанців. У ньому, зокрема, зазначалося що традиційні релігії «американських індіанців, ескімосів, алеутів та корінних гавайців» будуть захищатись урядом США, завдяки «необмеженому доступу до місць проведення обрядів, зберігання та використання священних предметів і свободі моління шляхом традиційних церемоній» [1].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Період радикальної політичної боротьби корінних американців за свої права на межі 60–70-х рр. ХХ ст. суттєво змінив характер відносин між індіанцями та федеральним урядом США. Справа в тому, що пройшло багато часу від завершення американо-індіанських війн за Великі рівнини та мало хто міг припустити, що нащадки волелюбного народу зможуть знову взятися за зброю. На думку автора, саме ставлення офіційної влади США до проблем корінних американців як неважливих призвело до їхнього важкого економічного становища та поступової асиміляції наприкінці 60-х рр. ХХ ст. Водночас саме ці фактори зіграли роль каталізатора для спалаху політичної активності серед індіанців. Проте федеральний уряд США за інерцією продовжував не сприймати серйозно ні індіанських проблем, ні їхніх політичних об'єднань, що виникли в цей період, зважаючи на думку лише повністю лояльних йому мешканців резервацій. Це, зі свого боку, спонукало «Червону силу» до радикалізації дій. Лише захоплення та облога Вундед-ні примусили Вашингтон подивитися на проблему під іншим кутом зору, що сприяло зняттю напруги між корінними американцями й урядом США та відновленню двостороннього діалогу.

Хоча політична боротьба корінних американців у досліджуваній період сприяла покращенню їхнього становища, багато з основних проблем не вирішено остаточно донині. Досі лишається високим рівень бідності серед індіанців. У випадку загострення економічних проблем США індіанці відчують це найбільш гостро, що, зі свого боку, може призвести до відновлення та поширення серед них сепаратистських настроїв. Сепаратистські заклики неодноразово звучали в ході радикальної політичної боротьби в 60 – 70-х рр. ХХ ст., проте мали переважно демонстративний характер. Тому, імовірно, що одного дня питання про появу на політичній карті світу незалежної індіанської держави прозвучить цілком серйозно.

У подальшому варто було б простежити, як змінився індіанський радикальний політичний рух і що він являє собою в наші дні. Цікавою темою для майбутніх досліджень є індіанський сепаратизм у США у ХХІ ст., наскільки реальною є можливість появи суверенної індіанської держави.

Список використаної літератури

1. Американские индейцы: земля, природные ресурсы и самоопределение. Выдержки из книги Джека Аттера, 1994: «Американские индейцы – ответы на вопросы сегодняшнего дня» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.npolar.no/ansipra/russian/Items/Indians_2_R.html
2. Виктор Простников. Рассел Минс. Революция и американские индейцы. Июль 1980 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.proza.ru/2010/10/21/670>
3. Стельмах В. Г. История организации «Движение американских индейцев» / В. Г. Стельмах // Америка после Колумба: взаимодействие двух миров. – М. : Наука, 1992. – С. 224–233. – 271с.
4. Стукалин Ю. В. Энциклопедия военного искусства индейцев Дикого Запада / Ю. В. Стукалин. – М. : Яуза, Эксмо, 2008. – 688 с.
5. Судьба индейцев. Все о положении индейцев сегодня. 18 июля 2007 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://vybory.org/articles/743.html>
6. American Indian Movement. Grand Governing Council [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.aimovement.org/>
7. Josephy Alvin M. Red Power. The American Indian fights for freedom / M. Josephy Alvin. – NY. : American Heritage Press, 1974. – 259 p.
8. Native Peoples Magazine: Fall 1999 Article page #2, «Alcatraz, Indian Land» by Ben Winton [Electronic resource]. – Mode of access : http://siouxme.com/lodge/alcatraz_np.html.
9. The Bureau of Indian Affairs [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.bia.gov/>.

Статтю подано до редколегії
20.05.2011 р.